

VĒLREIZ PAR KĀRLI BALODI: VĒRTĒJUMI ENCIKLOPĒDISKOS IZDEVUMOS, PĒTĪJUMOS UN DATUBĀZĒS

Raita Karnīte

raita@epc.lv

Oļģerts Krastiņš

okkrastins@gmail.com

Atslēgas vārdi: *Kārlis Balodis, biogrāfija, enciklopēdijas, pētījumi, biogrāfiskās datubāzes, bibliogrāfiskās datubāzes*

2018. gada 14. decembrī Rīgā notika forums “Latvijas valsts, zeme un tauta — atskats pagātnē ar skatu uz nākotni”, kas bija veltīts latviešu ekonomista, statistiķa, demogrāfa, politiķa un teologa, Latvijas Universitātes profesora Kārļa Baloža priekšlasījumam Nacionālajā teātrī 1918. gada 22. decembrī. To organizēja Latvijas Ekonomistu asociācija sadarbībā ar Latvijas Zinātņu akadēmiju un Lutera Akadēmiju.

Kārlis Balodis bija cilvēks, kura akadēmiskā darbība un idejas guvušas ievērību un īstenotas Vācijā, Krievijā, Palestīnā, viņa darbus lasa arī mūsdienās. Kārļa Baloža popularizētāji pauž uzskatu, ka, veidojot Latvijas nākotni, kas balstīta efektīvā tautsaimniecībā, Kārļa Baloža idejas joprojām ir izmantojamas. Arī foruma dalībnieki vēlējas, lai Kārļa Baloža zinātniskais mantojums un tā skaidrojums būtu plašāk un ilgāk pieejams, tāpēc tapa ideja par ziņojumu kopuma publikāciju “LZA Vēstu” 2019. gada rudens izlaidumā. Tas būtu veltīts Kārļa Baloža akadēmiskajai runai “Mūžīga miera ideja un pasaules sauszemes izdalīšana tautu starpā”, ko viņš teica Latvijas Augstskolas (Latvijas Universitātes) atklāšanas notikumā 1919. gada 29. septembrī. Tā tapa rakstu kopa par un ap Kārli Balodi, kas publicēta šajā LZA Vēstu izdevumā.

Šajā rakstā apkopotas ziņas par Kārli Balodi un viņa publikācijām, kā arī viņa darba vērtējums un atspoguļojums Latvijā un ārvalstīs izdotajos enciklopēdiskajos izdevumos, zinātniskajos pētījumos un biogrāfiskajās un bibliogrāfiskajās datubāzēs.

Kas bija Kārlis Balodis?

Kārļa Baloža (*Carl (Karl) Ballod*, 1864–1931) biogrāfija detaļās aprakstīta Baloža dzīves un darbības pētnieku ASV Lihajas Universitātes (Betlehemā) ekonomikas nodaļas profesora Nikolaja Balabkina (dz. 1926) un tehnisko zinātņu doktora te-

lekomunikācijās un inženierzinātnēs profesora Manfreda Šnepa-Šneppes (dz. 1935) darbos¹. Dzīves un akadēmiskās darbības dati, kas atklāti šajos darbos, iegūti, pētot un krājot arhīvos pieejamos pirmdokumentus, un izmantoti turpmākajās publikācijās. Tie iekļauti arī šajā rakstā — ne tik daudz izziņas nolūkā, vairāk lai parādītu K. Baloža

personības veidošanās ceļu no lauku zēna ar grūtu bērnību līdz pasauleslavenam zinātniekam, raksturotu dažādību Baloža dzīves un darbības atspoguļojumā enciklopēdiskajos, biogrāfiskajos un zinātniskajos aprakstos, un papildinātu šī izlaiduma turpmākajos rakstos minētos K. Baloža biogrāfijas aspektus.

Kārlis Balodis ir dzimis Latvijā, Hanzas savienības pilsētā — Koknesē². Viņa tēvs ir bijis Bilstiņu Ziles kroga kalējs un krodziņnieks. Tēvs miris agri (1866. gadā), tāpēc jau 15 gadu vecumā K. Balodis bijis jāiet darbā linu svēršanā Rīgā. K. Balodis tikai nedaudz gājis skolā. Viņš zināšanas ieguvis pašmācības ceļā, un, šķiet, dzīves vieta, uzņēmība un spraigā ekonomiskā situācija, kāda Latvijā bija K. Baloža bērnībā un agrā jaunībā, ir tam palīdzējusi. Koknese un Rīga bija nozīmīgas transporta sistēmas sastāvdaļas jau vismaz kopš 10. gadsimta, 15. gadsimtā tās bija Hanzas savienības pilsētas. Daugavas ūdensceļš ne tikai sekmēja ekonomisko darbību krasta apdzīvotajās vietās, bet arī padarīja tās iekārojamas iekarotājiem. Karš nesa postu, bet arī sekmēja kultūras un zināšanu apmaiņu.

Neskatoties uz ierobežotajām izglītošanās iespējām, K. Baloža karjeras ceļš ir bijis ātrs un pilnvērtīgs. 17 gadu vecumā viņš pašmācības ceļā sācis gatavoties abiturijai, četrus gadus vēlāk (1884. gadā) sācis studijas Tērbatas (vai Tērbata, vai Jurjevas, vai Tartu) Universitātē Teoloģijas fakultātē, to absolvējis 1887. gadā (23 gadu vecumā) un ticis ordinēts par luterāņu mācītāju. Jau studiju laikā papildus teoloģijas studijām K. Balodis interesējies par ģeogrāfiju un tautsaimniecību.

1889.–1891. gadu K. Balodis veltījis darbam Brazīlijā, kur mēģinājis īstenot savu sapni — radīt labklājības valsti latviešu kolonijās³, taču cietis neveiksmi.

Pēc Brazīlijas perioda K. Balodis turpinājis izglīties ārvalstīs — studējis ģeogrāfiju Jēnā (1891–1892). Šī epizode Balabkina un Šnepes grāmatā aprakstīta neskaidri —

vispirms teikts, ka viņš “divu gadu laikā to [Jēnas universitāti] beidza, iegūstot doktora grādu ģeogrāfijā”, bet nākamajā lappusē — ka viņš beidzis ģeogrāfijas studijas triju semestru laikā un “1892. gadā viņš iegūst filozofijas doktora grādu, aizstāvot disertāciju par Brazīlijas ģeogrāfiju”. Paša K. Baloža rakstītā autobiogrāfijā, stājoties Prūsijas valdības dienestā, viņš sevi dēvē par “filozofijas doktoru”⁴.

Viņa ievērojamā grāmata “Nākotnes valsts”⁵ pabeigta 1892. gadā, tā rakstīta studiju laikā, taču pirmo reizi publicēta tikai 1898. gadā. Grāmata izdota četras reizes vācu valodā (1898., 1919., 1920. un 1927. gadā), katru reizi pārstrādātā variantā, un tulkota krievu valodā. Tās pirmais izdevums parakstīts ar pseidonīmu “Atlantikus”, sekojošajos divos izdevumos pseidonīms pievienots papildus īstajam vārdam, bet ceturrtajā izdevumā pseidonīms nav izmantots.

1893.–1895. gadā K. Balodis bijis mācītājs Krievijā, Zlatoustas luterāņu draudzē (Urālos), apkalpojot latviešu Ufas kolonijas. Pilsētā dzīvoja daudz vāciešu, kas strādājuši metalurģijas rūpniecā. Tieši tur, 1851. gadā, K. Balodis, kopā ar vācu izcelsmes ārstu Ludvigu fon Beseru (*Ludwig von Besser*, 1859–?) sācis uz statistiskiem aprēķiniem balstītu pētījumu par Krievijas iedzīvotāju mirstību, ko pabeidzis 1895. gadā. Par šo darbu viņš 34 gadu vecumā (1898. gadā) saņēmis Krievijas (Pēterburgas) Imperatora (*Imperatorskij*) Zinātņu akadēmijas tālaika augstāko apbalvojumu — Lielo zelta medaļu un Dmitrija Tolstoja prēmiju⁶.

Kopš 1894. gada lielu daļu Baloža dzīves aizņēmusi publicistika⁷. Viņš pievērsies sociāldemokrātu idejām, labi pazinis ievērojamākos latviešu sociāldemokrātus. Kā atzīst viņa biogrāfijas pētnieki, viņš ir bijis sociālists, bet nekad nav bijis marksists.

K. Baloža atzinumi ir balstīti aprēķinos — viņš ir ticējis tikai precīziem skaitļiem. Tas izskaidro viņa interesi par statistiku. 1895.–1899. gadā K. Balodis Minhenē,

Strasbūrā un Berlīnē ir apguvis tautsaimniecību un statistiku.

Pēc studijām K. Balodis ir palicis Vācijā. Par darbu "Lauku un pilsētu iedzīvotāju dzīves ilgums un vidējais mūža garums pilsētā un laukos"⁸ pielaists par privātdocentu Berlīnē. Viņš ir bijis: Prūsijas statistiskā biroja loceklis–redaktors (1904), Berlīnes Universitātes asociētais profesors (1905. gadā); strādājis vācu finanšu ministrijā (redigējis un pats rakstījis Eiropas valstu finanšu apstākļu otro un trešo sējumu). Pirmā pasaules kara laikā viņš ir bijis piekomandēts vācu kara ministrijai, kur referējis par saimnieciskiem jautājumiem un ierosinājis un pa daļai izstrādājis ierobežotas pārtikas sadales vai tā saukto kartīšu sistēmu. Dažos avotos⁹ teikts, ka Vācijas kara ministrijā viņš ir bijis ekonomiskais padomnieks, par nopelniem paaugstināts no valsts padomnieka par virspadomnieku un slepenpadomnieku.

1917. gadā viņš kļuvis par vācu Palestīnas komitejas priekšsēdētāju un vēsturē pirmā Palestīnas valsts saimnieciskās uzbūves plāna autoru.

1919. gadā K. Balodis atgriezies Latvijā, pilns gatavības palīdzēt veidot jauno, neatkarību ieguvušo valsti, bet ir palicis nesaprasts. Pirms atgriešanās Latvijā K. Balodis bija daudz domājis par Latvijas attīstību, pētījis un salīdzinājis kapitālistiskās un sociālistiskās attīstības ceļus, cenšoties tos savienot. Viņš bija sagatavojis savu neatkarīgās Latvijas izveidošanas plānu, kurā aicināja sekot Dānijas piemēram.¹⁰ Šajā laikā publicētas viņa runas un raksti, kuros skaidrotas Latvijas attīstības iespējas¹¹. 1920. gadā uzrakstīta grāmata "Latvijas nākotne pie sliktas un pie labas valdības"¹², kurā analizēti finanšu jautājumi (nodokļu sistēma) un sniegti padomi, kā atjaunot izpostīto rūpniecību. Taču šos padomus Latvijas valdība neuzklausīja un nepieņēma galvenokārt tāpēc, ka viņš bija darbojies vācu kara ministrijā, esot labprāt sadarbojies ar Krievijas valdību un bija ticis ar komunistu līderiem laikā, kad viņš bija

Latvijas delegācijas eksperts miera sarunās ar Padomju Krieviju, kuras notika Maskavā. K. Baloža biogrāfi norāda, ka, atšķirībā no Latvijas, Krievijā K. Baloža idejas uzklausīja un pilnībā vai daļēji īstenoja dzīvē, viņa grāmatas tulkoja krievu valodā un lasīja.

K. Balodis mēģināja pieslieties sociāldemokrātu kustībai, bet sociāldemokrāti viņu neatzina. Arī akadēmiskajā dzīvē viņam bijis jāsamierinās ar zaudējumiem. 1919. gadā viņu iecēla par Latvijas Universitātes vice-rektoru, bet nesaskaņu dēļ tā paša gada decembrī to anulēja. No 1919. gada septembra līdz mūža beigām viņš bijis Latvijas Universitātes profesors tautsaimniecībā. Bijis arī 3. Saeimas deputāts. Neskatoties uz grūtībām un atstumtību, K. Balodis ir bijis un palicis Latvijas patriots.

Kārlis Balodis miris 1931. gadā 67 gadu vecumā.

Kārļa Baloža vērtīgākais gara mantojums

K. Baloža interešu loks bija "apbrīnojami plašs: savos rakstos viņš pievērsās gan tā laika Amerikas kultūras problēmām, gan mirstības līmenim un vidējam mūža ilgumam dažādās zemēs, gan tautsaimniecības pamatu skaidrojumiem, gan jaunlaiku cietokšņiem un Brazīlijas sambakiem, gan jukām Marokā un Ķīnā, gan dinastijas maiņai Serbijā un daudziem jo daudziem politiskiem un saimnieciskiem jautājumiem"¹³.

K. Balodis ir bijis poliglots — pārvaldījis latviešu, vācu un krievu valodu, Brazīlijā bija iemācījies portugāļu valodu, lasīja franču un angļu periodiku un zinātniskos rakstus, būdams teoloģijas students, mācījās latīņu, grieķu un senebreju valodas. Tāpēc informācijas pieejamība viņam bija plaša. Turklāt viņš esot bijis izcils matemātiķis.

Informācija par K. Baloža publikāciju skaitu dažādos bibliogrāfiskajos avotos atšķiras, jo pazīstamākie darbi ir vairākkārt pārstrādāti un pārpublicēti, arī tulkoti. Balodis ir rakstījis galvenokārt vācu valodā, bet ir arī

darbi portugāļu, franču (Latvijas Universitātes Rakstos), krievu un latviešu valodā. Profesors Manfreds Šneps-Šnepe ir apkopojis K. Baloža darbu bibliogrāfiju ar 58 vienībām¹⁴, 1938. gadā izdotajā biogrāfiskajā vārdnīcā latviešu valodā “Es viņu pazīstu” minēts par 50 publicētiem darbiem “par tautsaimniecību”¹⁵, bet, piemēram, katalogs *WorldCat*¹⁶ ziņo, ka zinātniskos žurnālos ir publicēti vairāk kā 100 Baloža raksti un grāmatas, un bibliotēkās atrodami 117 izdevumi. Balabkins un Šnepe raksta, ka divu gadu laikā (1894–1895) K. Balodis nopublicējis “Mājas Viesi” un tā pielikumā aptuveni 50 rakstus, taču kopumā autori ir apzinājuši 443 dažādus rakstus (no 19. gadsimta 80. gadu vidus līdz Baloža nāvei 1931. gadā), bet arī šis skaitlis nav pilnīgs¹⁷.

Visbiežāk tiek pieminētas vairākas viņa demogrāfijas tēmām veltītas grāmatas¹⁸, divas ekonomikas teorijas (mācību) grāmatas¹⁹ un slavenā “Nākotnes valsts” četros izdevumos vācu valodā un vismaz divos tulkojumos krievu valodā.

N. Balabkins un M. Šneps-Šnepe savas grāmatas noslēgumā ir savilkuši kopā Kārļa Baloža garīgo mantojumu, kas ne tikai guvis pasaules mēroga ievēribu, turklāt ne tikai Baloža dzīves laikā, bet arī mūsdienās un būtu vēra ņemams arī nākotnē²⁰:

- 1) K. Balodis bija futurologs — izstrādāja tehnokrātiskā un “pārtikas preču” sociālisma mācību, kategoriski noliedzot Kārļa Marxa (*Karl Heinrich Marx*, 1818–1883) teoriju par kapitālisma neizbēgamu sabrukumu (viņš gribēja izveidot sabiedrību, kurā būtu apvienotas kapitālisma un sociālisma labākās īpašības, un meklēja ceļu, kā pāreja no kapitālisma uz sociālismu varētu notikt mierīgā ceļā un nekavējoties);
- 2) K. Balodis bija starpnozaru bilances metodes (mūsdienās — ievades-izlaides (*input-output*) metode) aizsācējs (kopš 1898. gada, sākot ar grāmatu “Nākotnes valsts”) — iesāko turpināja Vasilijis Ļeontjevs (*Wassily Wassilyevich Leontief*,

1906–1999) un 1973. gadā par to saņēma Nobela prēmiju;

- 3) K. Balodis bija pasaules mēroga demogrāfs;
- 4) viņš mācīja, ka finanses veido ikvienas valsts pamatu;
- 5) K. Balodis 1918. gadā izstrādāja pirmo Palestīnas saimnieciskās uzbūves plānu;
- 6) viņš darbojās politikā, īstenojot sociāldemokrātu idejas, centās izveidot “kapitāliskās labklājības valsti”;
- 7) viņš attīstīja “humāna nākotnes cilvēka” tēmu.

Biogrāfijas pētnieki arī atzīmē, ka “Nākotnes valsts” otrais izdevums ir kalpojis par pamatu Vācijas Socializācijas komisijas darbam (produktu kartīšu sistēmas ieviešana) un pirmajam padomju valsts tautsaimniecības plānam 1923.–1924. gadam (GOELRO plāns), kas iesāka turpmāko piecgadu un septiņgadu plānu praksi. Grāmatas trešajā izdevumā aplūkotas boļševiku ekonomiskās bezjēdzības, ceturtajā — arī Vācijas ekonomiskais sabrukums pirms Hitlera nākšanas pie varas²¹.

Gatavojot konferenci un “LZA Vēstu” rakstu kopu par Kārli Balodi, bijām pārsteigti, no vienas puses, par K. Baloža darbības daudzpusību un starptautisko atzinību, no otras — par to, cik maz mūsdienu Latvijā interesējas par K. Balodi un viņa mācībām. Kokneses iedzīvotāji lepojas, ka Koknesē dzīvojis rakstnieks Rūdolfs Blaumanis (1863–1908), ka viņu novadā ir dzimuši vairāki ievērojami kultūras darbinieki — mūziķis, vijolnieks Jānis Reinholds (1882–1938), gleznotājs Jūlijs Feders (1838–1909). “Te laiku mīlējuši pavadīt ne tikai arhibīskapi un ordeņa mestri, bet jau 20. gs. arī inteligences pārstāvji, radoši cilvēki un vienkārši atpūtnieki, piemēram, valodnieks J. Endzelīns, gleznotājs K. Ubāns.”²² Par to, ka Koknesē dzimis Kārlis Balodis — ne vārda. Arī “Latvijas Avīze” raksta par konkursu “100 Latvijas personības” virsrakstā likusi “Nezināmais Balodis” (2005. gada aptaujā ar 938 balsīm viņš bija ieņēmis 188. vietu).²³

Būdams pasauleslavens zinātnieks, neatkarīgajā Latvijā Kārlis Balodis nav bijis atzīts un viņa idejas nav uzklautas. Kā raksta N. Balabkins: “Vēl nesen par Kārli Balodi nebija vēlams runāt, jo viņš bija naidā ar Pēteri Stučku, Latvijas laikā no viņa — Latvijas Universitātes profesora — vairījās, lai neizraisītu Kārļa Ulmaņa dusmas. Pirms tam — apsmēja viņa plānus par latviešu kolonijām Brazīlijā, jo Sibīrijas neapgūtās zemes taču atradās tuvāk.”²⁴ Arī pats K. Balodis pēc 25 Vācijā pavadītiem gadiem Latvijā ir juties svešs un nesaprasts.²⁵

Atjaunotās neatkarīgās Latvijas valsts ekonomikas politikas veidotāji kopš 20. gadsimta 90. gadiem bez jebkādam šaubām ir balstījuši savus priekšlikumus uz ārzemju ekonomikas zinātnes klasiķu atziņām, kuras tie veidojuši, izmantojot citu, no Latvijas atšķirīgu, valstu pieredzi, bet neiedomājās, ka pareizāk būtu izmantot latviešu zinātnieka atziņas, kas pārdomātas un pielāgotas Latvijas apstākļiem.

Vienīgi Latvijas Zinātņu Akadēmija (LZA) ir iedibinājusi Kārļa Baloža balvu tautsaimniecības zinātnēs — to piešķir kopš 1994. gada. Balvas laureāti ir LZA ārzemju loceklis ekonomists Nikolajs Balabkins (1994), LZA īstenie locekļi demogrāfi Pēteris Zvidriņš (1996) un Juris Krūmiņš (2004), statistiķis, LZA īstenais loceklis Oļģerts Krasītiņš (1998), ekonomisti — LZA īstenā locekle Raita Karnīte (2007) un LZA Goda loceklis Pēteris Guļāns (2015), un vēsturnieks, *Dr. hist.* Gatis Krūmiņš (2019).

Drukātās enciklopēdijas par Kārli Balodi

Ekonomistu foruma ziņojumā Latvijas Universitātes profesors (demogrāfija), LZA īstenais loceklis Juris Krūmiņš minēja vairākus enciklopēdiskus izdevumus, kur K. Baloža vārds bija pieminēts, starp tiem arī padomju laikā vissavienības līmenī izdotos enciklopēdiskos izdevumus. J. Krūmiņa ziņojums forumā rosināja šī raksta autorus

ielūkoties K. Balodim veltīto enciklopēdiju ierakstu kopumā plašāk, tādējādi papildinot zināšanas par izcilo latvieti.

J. Krūmiņš savu uzskaitījumu sāka ar 1932.–1936. gadā izdoto divsējumu enciklopēdiju “Latvju Mazā enciklopēdija”. Tur rakstīts²⁶:

“BALODIS Kārlis — *Dr. philos. et oec.*, ievērojams tautsaimnieks un statistiķis; pašmācības ceļā sagatavojies, nolīcis Jelgavā abituriju, studējis teoloģiju Tērbatā, pēc kandidata gada nokalpošanas apceļojis Brazīlijā u.c. zemes, iegūstot doktora grādu, bijis par mācītāju Zlatoustā (Urālos), kur sācis nodarboties ar statistiku, pēc kam pārcēlies uz Vāciju, kur studējis Minhenē, Strasburgā, Berlīnē tautsaimniecību un statistiku, vēlāk strādājis par mācībspēku Berlīnes Universitātē. No 1919. g. darbojies kā mācībspēks LU, darbojies arī saeimā.”

Taču K. Baloža vārds ir pieminēts arī agrāk. “Konversācijas vārdnīcas”²⁷ pirmajā sējumā, ko 1906. gadā izdevusi Rīgas Latviešu biedrības Zinību komisija, K. Balodim ir veltīts plašāks raksts, aplūkojot viņa darba mūža pirmo daļu. Starp citu, tur ir teikts: “1895. g. rudenī pabeidza Pēterburgā, kopā ar Dr. L. Beseru plašāku statistisku darbu “Smertnostj russkogo pravoslavnogo naseleņija za 1851–1895”, kuru Pēterburgas Zinātņu akadēmija 1898. g. godalgoja ar lielo zelta medaļu.” Tālāk ir minēti vairāki jau Vācijā sarakstīti šķietami interesanti darbi par pilsētu un lauku iedzīvotāju dzīves ilgumu un citi.

Pirmskara enciklopēdijā “Latviešu konversācijas vārdnīca”²⁸ K. Balodim ir veltīts salīdzinoši plašs un vispusīgs viņa biogrāfijas apraksts un ievietots viņa fotoattēls.

1939. gadā iznāca pirmā un plašākā biogrāfiskā vārdnīca latviešu valodā “Es viņu pazīstu”²⁹. Tajā ievietotas 6336 personu garākas vai īsākas biogrāfijas, bet kopā ar pseidonīmiem vārdu skaits sasniedz 6436. Grāmatā sniegtas ziņas par tā un senāku laiku personām, kas viņu darbu vai sabiedriskā stāvokļa dēļ plašākai sabiedrībai būtu

jāpazīst (no grāmatas ievada). Grāmatas ietvaros biogrāfija par K. Balodi ir vidēja apjoma (51.–52. lpp.). Tajā viņš raksturots kā vairāk nekā 50 zinātnisku darbu autors par praktisko tautsaimniecību. No grāmatām latviešu valodā kā pirmās izceltas mācību grāmatas un mācību līdzekļi “Ievads tautsaimniecībā, tautsaimniecības teorija”, “Ekonomiskā politika”. Atzīmēts, ka K. Balodis ir bijis Latvijas Saeimas loceklis (1928–1931, Darba savienība), LU profesors, izdevumu “Mājas Viesis” un “Dienas Lapa” redaktors. Zīmīgi, ka no zinātniskajiem sasniegumiem ir izcelta kartiņu sistēmas izstrāde Vācijā Pirmā pasaules kara vajadzībām. Piezīmēsim, ka kartiņu sistēmu Latvijā lietoja arī Otrā pasaules kara laikā abas karojošās lielvaras. Par šo K. Baloža darbu citās viņa “enciklopēdiskajās” biogrāfijās retāk rakstīts.

K. Baloža zinātniskie darbi bija tik oriģināli un politiski neitrāli, ka tos pozitīvi vērtēja pat padomju varas apstākļos, izsakot gan atsevišķus iebildumus.

1981. gadā izdotās “Latvijas padomju enciklopēdijas” 1. sējumā³⁰ K. Balodim ir veltīts atsevišķs šķirklis, kas aizņem pagaru rindkopu (623. lpp). Tiek izcelta K. Baloža doma, ka kapitālisms pāraugs sociālismā, bet kā kļūda tiek vērtēta cerība, ka tas varētu notikt mierīgas evolūcijas ceļā. Uz to esot norādījis Ļeņins (*Vladimir Ilyich Ulyanov*, 1870–1924), un tādēļ gandrīz visos tā laika rakstos par K. Balodi tas tiek atgādināts. Tā paša izdevuma 5. sējuma otrajā daļā (Latvijas PSR; 1984)³¹ plašā rakstā “Ekonomikas zinātne” K. Balodim veltītas divas rindkopas. Ļoti pozitīvi vērtēts K. Baloža mēģinājums “sastādīt ekonomiski pamatotu ražošanas un patērēšanas plānu valsts mērogā” (518. lpp.).

1985. gadā izdotajā enciklopēdijā “Sovetskaja Latvija (Padomju Latvija)”³² (krievu valodā) K. Baloža vārds atrodams divās vietās. Vispirms akadēmiķis Jānis Stradiņš (dz. 1933) ievadrakstā sadaļai „Zinātne” min ekonomistu K. Balodi starp Latvijas zinātniekiem, kas mācījušies ārpus Latvijas un guvuši

labus rezultātus. Viņš gan raksta, ka 20. gadsimta sākumā latviešu zinātnieki, kuru vidū arī K. Balodis, izglītojušies Pēterburgas, Harkovas, Kijevas “un citos” zinātniskajos centros³³, neminot, ka K. Balodis izglītību ieguva Tērbatā un Jēnā. Otro reizi viņš K. Baloža vārdu piemin starp daudziem citiem, rakstot par zinātnes sasniegumiem jaundibinātajā Latvijas Universitātē — divos vārdos piemin K. Baloža darbu pēckara gados statistikā³⁴.

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas 1990. gadā līdz 2019. gadam par plašāko un vispusīgāko enciklopēdisko izdevumu var uzskatīt “Latvijas enciklopēdiju” piecos lielformāta sējumos, kura iznāca 2002.–2009. gada periodā³⁵. Sarunu valodā to parasti sauc tās izdevēja vārdā par “Belokoņa enciklopēdiju”. Tomēr, cik zināms, uzņēmējs Valērijs Belokoņs tikai nodrošināja enciklopēdijas finansēšanu, bet neiejaucās tās sastādītāju un redaktoru darbā. Pēc mūsu vērtējuma, enciklopēdijā nav vērojami politiski vai ideoloģiski uzslāņojumi, tās saturs ir objektīvs (protams, nav pārbaudīts, vai to var teikt par visiem daudzajiem rakstiem, kuru saturs ir atkarīgs no autoriem).

“Latvijas enciklopēdijas” 1. sējumā K. Balodim ir atvēlēts atsevišķs šķirklis un ievietots viņa fotoattēls. Rakstā dota vispārēja informācija par K. Baloža biogrāfiju, un īpaši uzsvērts, ka viņa grāmata “Nākotnes valsts” ir “būtiski ietekmējusi pasaules ekonomisko domu”. Atzīmēts, ka K. Balodis ir pamatojis daudzas jaunas ekonomiskās teorijas, “akcentējot t.s. valsts kapitālismu”. Izveidojis kartiņu sistēmu preču sadalei, kura izmantota daudzās pasaules valstīs. Tāpat izstrādājis pirmos valsts mēroga plānus Vācijai un Francijai, kuri gan ne vienmēr ir īstenoti.³⁶ Vēl šajā enciklopēdijā K. Baloža nopelni atzīmēti plašajā rakstā “Ekonomikas zinātne”. Tur teikts: “Nozīmīgākais no Latvijas brīvvalsts ekonomiskā modeļa autoriem bija K. Balodis (vācu vēsturiskās skolas pārstāvis) — normētās sadales sistēmas izgudrotājs, pirmā valsts plāna sastādītājs.”³⁷

Savdabīga vieta Latvijas enciklopēdiskajā literatūrā ir 2003. gadā izdotajai "Lielajai enciklopēdiskajai vārdnīcai"³⁸. Tā ir izdota vienā samazināta formāta grāmatā, bet, pateicoties lielajam lapušu skaitam, satur daudz koncentrēti apkopotas informācijas. Kā norādīts vārdnīcas ievadā, to kopīgi veidojušas Zviedrijas un Latvijas izdevniecības. Vispārēja rakstura šķirķļi abās valstīs viņu valodā izdotajās grāmatās pēc satura esot identiski, bet katrai valstij specifiski jautājumi atspoguļoti tikai šajā valstī un tās valodā izdotajā grāmatā. K. Balodim šajā grāmatā atvēlēts patstāvīgs, bet īss šķirķlis. Bez dažiem biogrāfiskiem datiem ir teikts, ka viņš "izstrādājis daudzas jaunas ekonomikas teorijas, izstrādājis un Vācijā pirmo reizi ieviesis (1915–1919) kartīšu sistēmu". Ir atzīmēts, ka LZA piešķir K. Baloža vārdbalvu.³⁹

1990. gadu sākumā Laikraksts "Dienas Bizness" izdeva vairākus biogrāfiskus izdevumus (pēc izdevēja vārdiem — enciklopēdijas) "Kas ir kas"⁴⁰ — tajos K. Baloža vārds nav atrodams. 2008. gadā bibliogrāfisku enciklopēdiju latviešu valodā "Kas ir kas" cietā vākojumā izdevis cits izdevējs.⁴¹

Enciklopēdiskajai literatūrai var pieskaitīt arī LZA locekļu un pieaicināto zinātnieku oriģinālpētījumu — monogrāfiju četros lielformāta sējumos "Latvieši un Latvija"⁴² un tās turpinājumu — divsējumu izdevumu "Latvija un latvieši"⁴³. No klasiskajām enciklopēdijām tās atšķiras ar struktūru. Materiāls nav sakārtots šķirķļos alfabēta secībā, bet tematiskās nodaļās un apakšnodaļās.

Pirmās monogrāfijas 3. sējumā nodaļā "Latvijas tautsaimniecība pirms un pēc 1990. gada" K. Balodis nav raksturots kā kabineta zinātnieks, bet kā politiķis un kaismīgs Latvijas patriots. Lūk, ko viņš ir rakstījis: "Latvija var pastāvēt. Bez kādiem pabalstiem un bez kādas piespiešanās lielajām valstīm." Bet "Latvija nevar pastāvēt pie nespējīgas, pie sliktas valdības, kas atdod tās dabiskās bagātības svešautiešu spekulantiem".⁴⁴ Un vēl viens spilgts citāts: "Latvija mūžam ne-

drīkst ielaisties ne politiskā, ne finansiālā, ne ekonomiskā atkarībā no citām spēcīgākām valstīm."⁴⁵ Bet, kā rakstīts aplūkojamā monogrāfijā, jau toreiz pats K. Balodis uzdeva jautājumu: Vai tiks uzklauts?

Tās pašas monogrāfijas 4. sējumā nodaļā "Zinātnes attīstības pamatmeti" tradicionāli akcentēti K. Baloža akadēmiskie sasniegumi. Viņš novērtēts kā latviešu ievērojamākais tautsaimniecības teorijas speciālists. Atzīmēts, ka viņš daudzos darbos analizējis Latvijas saimniecību: zemi, iedzīvotājus, zemes bagātības, lauksaimniecību, agrāros apstākļus, valsts finanšu un saimniecības politiku, upju ūdensspēka resursus un to izmantošanas iespējas. Kopējais novērtējums: "Vēriena un jaunu atziņu ģenerēšanas ziņā viņš bija starptautiska mēroga domātājs tautsaimniecībā."⁴⁶ Vēl šajā sējumā K. Balodis pieminēts deviņās vietās, parasti kopā ar citiem ievērojamiem Latvijas zinātniekiem.

Vēlāk interese par K. Baloža devumu ir palielinājusies. 2017. gadā izdotajā "Nacionālajā enciklopēdijā "Latvija"⁴⁷ Kārlis Balodis nosaukts par ekonomistu, finansistu un demogrāfu un atsevišķās frāzēs pieminēts piecās sadaļās: ekonomika (368.–370. lpp.), ģeogrāfija (378. lpp.: tautsaimniecības attīstības ģeogrāfisko likumsakarību analīze), politoloģija (410. lpp.: akadēmiskās pētniecības devums sociālo un politisko procesu analīzē; "Nākotnes valsts", kurā Balodis vispārējās labklājības valsts plānošanai izmanto statistikas, ģeogrāfijas un politekonomijas metodes, atzīts par pirmo starptautiski pazīstamo latvieša darbu sociālajās zinātnēs), socioloģija (415. lpp.: "ievērojamu ieguldījumu sociālās domas attīstībā devuši latv. zinātnieki, kas izglītību bija ieguvuši ārzemēs un nereti arī docējušo ārzemju univ., viņu vidū Kārlis Balodis"), demogrāfija (494. lpp.: iespējamā Latvijas iedzīvotāju skaita novērtējums pirms Otrā pasaules kara).

Prof. Juris Krūmiņš savā ziņojumā ekonomistu forumam minēja divus padomju laika vissavienības enciklopēdiskos izdevumus, kur atrodamas ziņas par Kārli Balodi:

- “Sovetskij enciklopediķeskij slovarj” (Padomju enciklopēdīskā vārdnīca) (krievu valodā)⁴⁸ raksta: “BALODIS (*Ballod*) Kārlis (1864–1931). Latvietis, ekonomists. Darbos par Latvijas ekonomiku kritizējis kapitālismu no sīkburžuāzijas pozīcijām”;
- “Demografiķeskij enciklopediķeskij slovarj” (Demogrāfijas enciklopēdīskā vārdnīca) (krievu valodā)⁴⁹ sniedz šādas ziņas: “Balodis Kārlis. Latviešu ekonomists, statistiķis un demogrāfs. Mācījies Tērbatas universitātē (1884–1887). Aizstāvējis doktora dis. par pils. un lauku iedz. mūža ilgumu (1899) Berlīnes un-tē, kur kopš 1905.g. bijis profesors. Kopš 1919. g. Rīgas univ-tes profesors. .. Publikācijās par buržuāziskās Latvijas ekonomikas un demogrāfijas problēmām kritizējis kapitālismu no sīkburžuāzijas pozīcijām.”

Ieraksti par K. Balodi atrodami arī citos tālaika izdevumos.

“Ekonomiķeskaja enciklopedija “Politiķeskaja ekonomija”” (Ekonomiskā enciklopēdija “Politiskā ekonomija”), kas izdota 1972. gadā (krievu valodā)⁵⁰. Šajā enciklopēdijā K. Balodis nosaukts par latviešu buržuāzisko ekonomistu un statistiķi. Norādīts, ka viņš mācījies Jura (Tartu) universitātē un Vācijā, bijis Berlīnes Universitātes profesors, Pirmā pasaules kara laikā bijis Vācijas kara ministrijas padomnieks un izstrādājis pārtikas kartīšu sistēmu. 1919. gadā atgriezies Latvijā un bijis Rīgas Universitātes profesors (politiskā ekonomija, konkrētā ekonomika, ekonomiskā demogrāfija), nodarbojies ar statistiku un demogrāfiju. Atzīmēts kopā ar L. Beseru izstrādātais Krievijas iedzīvotāju mirstības, vecuma sastāva un ilgdzīves pētījums un par to sagatavotā publikācija⁵¹ un “Nākotnes valsts” (teikts, ka krievu valodā tulkota 1906. gadā), bet nav ne vārda par to, ka par šo darbu ir saņemts augsts Krievijas Zinātņu akadēmijas apbalvojums. Atšķirībā no vairākiem citiem avotiem, kas raksta par to, ka Krievijā Baloža idejām ir bijusi liela atsaucība, šajā enciklopēdijā jūtama piesar-

dzība, pat neliela ironija (vai varbūt skumjas) par viņa sniegumu. Rakstīts, ka “Nākotnes valstī” Balodis ar statistikas palīdzību pūlējies parādīt, ka Vācijā sociālistisku sabiedrību ir iespējams izveidot mierīgā ceļā, bez revolūcijas. Ļeņins esot atzīmējis, ka Baloža plāns kapitālistiskajā Vācijā ir “pakāries gaisā, pārvērties par *literatūrščina*, vieninieka (*odinočka*) darbu. Par Baloža nopelniem starpnozaru bilances metodes radīšanā un iesaisti GOELRO sagatavošanā šajā avotā nav minēts. Rakstīts, ka darbos par Latvijas ekonomiku, K. Balodis esot kritizējis kapitālismu no sīkburžuāzijas pozīcijām. No viņa darbiem atzīmēts tikai viens — 1907. gadā ar pseidonīmu “Atlantikus” izdots darbs “Marksisms vai augstākā ražīguma teorija” tulkojums krievu valodā⁵².

Šis apkopojums par K. Baloža dzīves un darba atspoguļojumu drukātajos enciklopēdiju resursos nebūt nav izsmēlošs — pirmkārt, tāpēc, ka tas neiekļauj ārzemēs izdotos drukātos enciklopēdīskos izdevumus, kur, vismaz Vācijā izdotajos, K. Baloža vārdu varētu atrast, otrkārt, ierobežotā raksta apjoma dēļ. Šo nepilnību daļēji kompensēs ieskaits pētījumos, administratīvajos ziņojumos un elektroniskajos resursos.

Par Kārli Balodi pētījumos un administratīvajos ziņojumos

Tā kā K. Baloža pamata darbavieta Latvijā bija Latvijas Universitāte (LU), ziņas par viņa darbību un darbiem var iegūt LU pārskatos.

1929. gadā izdotajā Latvijas Universitātes izdevumā par pirmo darbības desmitgadi “Latvijas Universitāte ilustrācijās”⁵³ profesora K. Baloža fotoattēls Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātei atvēlētājās lappusēs (80.–89. lpp.) ir pats pirmais. Tolaik fakultātē bija septiņi profesori. Izdevumā ievietoti pieci fotoattēli (no kopā 19 fakultātei veltītajiem fotoattēliem), kuros vienmēr centrā redzams K. Balodis (87.–89. lpp.): “Profesora K. Baloža lekcija”, “Tiesību zinātņu nodaļas absolventi ar mācības spēkiem

1929. g.”, “Tautsaimniecības zinātņu nodaļas absolventi ar mācības spēkiem 1927. g.” un divi attēli ar nosaukumu “Tautsaimniecības zinātņu nodaļas absolventi ar mācības spēkiem 1929. g.” Tas norāda, ka, neskatoties uz biogrāfijas liecībām par grūtībām akadēmiskajā darbā, profesors K. Balodis Latvijas Universitātē ir bijis cienīts.

Ievēriību piesaista grāmata “Zinātne tēvzemei divdesmit gados 1918–1938”⁵⁴. Lai neatkārtotos, šeit nav minēti jau agrāk aplūkoti lielie darbi, bet K. Baloža interešu daudzpusība raksturota ar zinātniski praktisku rakstu virsrakstiem, kuri publicēti žurnālā “Ekonomists”: “Doles spēkstacijas finansēšanas problēma” (1924, nr. 5); “Kā panākt lielāku tīrieņēmumu no mūsu mežiem” (1924, nr. 8); “Muitas tarifa jautājums” (1924, nr. 12); “Mežu atjaunošana” (1924, nr. 15); “Linu ražošana un izstrādāšana” (1924, nr. 20); “Tabakas monopols” (1924, nr. 22); “Sociālie likumi” (1925, nr. 6); “Mūsu kuģniecības nākotne” (1925, nr. 7, 8, 9); “Mūsu tekstilrūpniecības nākotne” (1925, nr. 11); „Valsts monopols” (1925, nr. 12/13); “Fords un fordisms” (1927, nr. 6); “Pasaules saimnieciskā konference Ženēvā” (1927, nr. 12/13); „Latvijas jaunais muitas tarifs” (1927, nr. 23); “Mākslīgo mēslu problēma” (1928, nr. 7); “Dzelzs āmura jautājums Latvijā” (1928, nr. 10); “Ūdens spēkstacijas Latvijā” (1928, nr. 10); “Doles spēkstacijas izbūve” (1928, nr. 17). Vēl ir minēti vairāki raksti par citu valstu tautsaimniecību.⁵⁵ M. Šneps-Šneppe raksta, ka žurnālā “Ekonomists” K. Balodis kopā ir publicējis 30 rakstus⁵⁶.

1939. gadā Latvijas Universitāte izdeva fundamentālu darbu “Latvijas Universitāte divdesmit gados” divos biezos sējumos. Otrais sējums ir veltīts mācības spēku biogrāfijām un bibliogrāfijai.⁵⁷ K. Balodis tad jau bija miris. Tomēr viņa biogrāfija grāmatā ir atrodama (522.–523. lpp.). Tā dod pārskatu par profesora akadēmisko izaugsmi un darbību ārzemēs, bet maz rakstīts par viņa darbu Latvijā.

Pārdomas rada K. Baloža akadēmiskās kvalifikācijas attīstība. Kā minēts iepriekš, pēc ceļojuma pa Brazīliju (1889–1891) K. Balodis Jēnā studējis ģeogrāfiju un dabaszinātnes un promocējies ar disertāciju “*Der Staat Santa Catharina in Südbrasilien*”. Vēlāk K. Balodis Berlīnē studējis tautsaimniecību un statistiku, un uz habilitācijas darba “*Die Lebensdauer der ländischen und städtischen Bevölkerung und die mittlere Lebensdauer in Stadt und Land*” pamata ievēlēts Berlīnes Universitātē par profesoru (1905). Būtu interesanti salīdzināt, kādiem mūsdienu akadēmiskajiem grādiem tie atbilst? Pagaidām var izteikt tikai hipotēzes. Varētu būt, ka pirmais atbilst mūsdienu maģistram, precīzāk — kādreizējam zinātņu kandidātam, bet otrais — doktora grādam. Kaut gan, ierodoties Latvijā, K. Balodim vajadzētu būt pilntiesīgam doktoram, tomēr 1924. gada 28. septembrī LU Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultāte viņam vēl piešķir “goda doktora titulu” (*Dr. oec. h. c.*)⁵⁸. Laikam jau arī toreiz ir bijusi mūsdienās pieņemtā kārtība, ka goda doktora grādu var piešķirt arī tiem, kuriem tiklab ordinārais (parastais) vai kāds cits goda doktora grāds jau ir.

Ieskatoties studentu kalendārā⁵⁹, var redzēt, ka pirms goda doktora grāda iegūšanas K. Balodim ir jau bijuši divi doktora grādi: *Dr. phil.* un *Dr. h. e.* Tad ticamāka par iepriekšējo ir hipotēze, ka abi aizstāvētie darbi ir devuši doktora grādus: pirmais — vienkāršo, otrais — habilitēto. Mūsdienās tādus grādus varēja iegūt deviņdesmitajos gados. Studentu kalendārā var arī atrast, ka prof. K. Balodis ir lasījis kursus “Ievads tautsaimniecībā” un “Politiskā ekonomija”. Tolaik atklāti pieejamā kalendārā ir ievietotas pat mācībspēku dzīvesvietas adreses un telefona numuri. K. Balodis ir dzīvojis Elizabetes ielā 7, dz.1.

Mūsdienu sabiedrībai par K. Balodi atgādina nedaudzie viņa biogrāfijas pētnieki (N. Balabkins, M. Šneps-Šneppe) un ideju popularizētāji (I. Brīvers (dz. 1957)). Atmiņās par K. Balodi ir dalījies viņa svainis un

draugs filozofs Pēteris Zālīte (1864–1939). Latvijā ir tikai daži publicēti darbi, kuros skaidrotas K. Baloža idejas.

Pirmie plašākie apraksti par viņu parādījās ārzemēs. Viņš bija zināms un cienīts ārzemju latviešu akadēmiskajā sabiedrībā, un tur vēlējas saglabāt K. Baloža piemiņu. Kā atzinis N. Balabkins, pirmo rakstu par K. Balodi viņš, citu ārzemju zinātnieku mudināts, publicējis, “Šķiet, 1969. gada semestrī” Ministres universitātes žurnālā “*Universitas*”⁶⁰. Pēc dažiem gadiem nolasījās lekciju par K. Baloža “Nākotnes valsti” kādā konferencē Hārvarda Universitātē. Tam sekojis pēc profesora Edgara Dunsdorfa aicinājuma uzrakstīts raksts par K. Baloža gaitām Latvijā krājumam “Arhīvs” un vairāki raksti par K. Balodi tautsaimniecībai veltītos izdevumos. Šie darbi publicēti vācu valodā, bet 1973. gadā parādījās arī raksts angļu valodā⁶¹. 1978. gadā publicēts N. Balabkina raksts “*Der Zukunftsstaat: Carl Ballod's vision of a leisure-oriented socialism*”⁶². 1989. gadā Balabkins atgādinājis par K. Balodi savā runā Latvijas Universitātes 70 gadu jubilejā. Viņš Kārli Balodi sauc par “pasaules klases demogrāfu, ekonomistu, futurologu un izcilu finanšu speciālistu”⁶³. K. Balodis kā politiķis nosaukts retāk, kaut gan arī politika, vismaz ekonomiskā politika, allaž ir bijusi viņa darbības joma.

Pirmo publikāciju autors Latvijā ir bijis M. Šneps-Šnepe. 1990. gadu sākumā žurnālā “*Avots*” bijis publicēts viņa raksts par K. Balodi.

1993. gadā publicēta abu K. Baloža biogrāfijas pētnieku kopīga grāmata par K. Balodi latviešu valodā⁶⁴. Tai sekoja M. Šneps-Šnepes Maskavā izdotā grāmata, kurā viena sadaļa veltīta K. Balodim⁶⁵, un vairāki raksti dažādos avotos. Kopš 2009. gada publikācijām par K. Balodi pievienojās Ivara Brīvera raksti⁶⁶. 2013. gadā pirmo reizi latviešu valodā vienā krājumā izdotas K. Baloža sarakstītās ekonomikas teorijas grāmatas un “Nākotnes valsts” fragmenti.⁶⁷

K. Baloža nav mūsu vidū nu jau vairāk kā trīs ceturtdaļas gadsimta. Viņš pieder vēsturei. Tādēļ ir interesanti zināt, ko par viņu raksta profesionālie vēsturnieki. Raksta ierobežotā apjoma dēļ sniegts ieskats tikai dažās lielākajās vēsturnieku grāmatās un enciklopēdiskos izdevumos.

2003. gada beigās pie lasītājiem nonāca LU Latvijas Vēstures institūta sagatavotā lielā grāmata “20. gadsimta Latvijas vēsture, 2. daļa — Neatkarīgā valsts 1918–1940”⁶⁸. Grāmatai ir pievienots plašs personu rādītājs, kurā redzams, ka K. Balodis pieminēts deviņās lappusēs. Vispirms parādās viņa veiksmes un neveiksmes politikā. Otrās Saeimas vēlēšanās 1925. gadā viņš savācis vairāk nekā 15 tūkstošu talonu, kas bijis otrais labākais rezultāts aiz Jāņa Čakstes (1859–1927).⁶⁹ Tomēr Trešās Saeimas vēlēšanās K. Baloža vadītajai Latvijas Darba savienībai ir tikai viena deputāta vieta.⁷⁰ Turpmāk iekšējo nesaskaņu dēļ šo savienību pārdēvēja par profesora K. Baloža darba partiju.⁷¹ Kā K. Balodis aizgāja no politikas, šajā grāmatā nav pateikts. Tiek pieminēta K. Baloža pievēršanās tolaik ļoti nozīmīgajai agrārājam reformai.⁷² Vēl ir dažas īsas ziņas par K. Baloža darbību LU, piemēram, ka viņš kādu laiku bijis “Latvijas Universitātes Rakstu” redaktors.⁷³ Aplūkojamajā vēsturnieku grāmatā dominē fakti, reti gadās vērtējumi, un tie ir rezervēti, piemēram: “Ievērojamākais latviešu tautsaimniecības speciālists K. Balodis izveidoja t.s. valsts kapitālisma teoriju, bieži nāca klajā ar utopiskām, tālākai nākotnei domātām idejām.”⁷⁴

Lasītāju rīcībā ir divas arī tūkstoš lappušu grāmatas, kas veltītas tieši Latvijas tautsaimniecības vēsturei. Apjoma un informācijas pārbagātības dēļ tajās var saskatīt gan zinātnisku monogrāfiju, gan mācību grāmatu, gan arī enciklopēdiju iezīmes.

1968. gadā Zviedrijā iznāca uz turieni kara laikā emigrējušā Latvijas vēsturnieka Arnolda Aizsilnieka (1898–1982) “Latvijas saimniecības vēsture”⁷⁵. Izmantojot “peļēko tirgu”, tā interesentiem Latvijā kļuva

pieejama jau pagājušā gadsimta astoņdesmitajos gados, bet pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas to varēja brīvi lasīt gan bibliotēkās, gan iegādāties antikvariātos.

Šīs grāmatas “Norādēs” teikts, ka, rakstot grāmatu, kā avoti ir izmantoti divi K. Baloža darbi: “Kur meklējams Latvijas saimnieciskais glābiņš” (izdots Rīgā 1925. gadā) un “K. Baloža runas 3. Saeimas sesijās” (izdots Rīgā, 1930. gadā).⁷⁶ Pilna grāmatā minēto personu rādītāja nav, tādēļ lasītājam nav viegli atrast visas vietas, kur K. Balodis ir pieminēts un kādā nolūkā.⁷⁷ Tāpat nav nodaļas, kura būtu veltīta tautsaimniecības/ekonomikas nozares zinātniekiem. A. Aizsilnieks K. Baloža darbus izmanto, galvenokārt lai parādītu trūkumus un jaunprātības tā laika saimnieciskās dzīves vadīšanā. K. Balodis kā Saeimas deputāts valdošajā koalīcijā netika uzaicināts un darbojās opozīcijā. Kā jau tas opozīcijas deputātam pienākas, viņš savās runās Saeimā un arī tā laika publikācijās asā formā atklāja, “atmaskoja” vairākās nozarēs notiekošās “panamas”, kas mūsdienu terminoloģijā būtu kukuļdošana, korupcija, shēmošana, naudas atmazgāšana. Tolaik tādus terminus vēl nelietoja, kas dod pamatu domai, ka šīs negatīvās parādības toreiz vēl nebija izplatītas un neaptvēra miljonos vērtējamās summas. Tomēr kaut kas līdzīgs notika. A. Aizsilnieks savā grāmatā ietver garus citātus no emocionālajām K. Baloža runām un rakstiem. Aiz tiem nav tiešu vērtējumu, vai tā tas arī bija, vai tas ir apmelojums. Laikam jau tas arī ir izmeklētāju, nevis vēsturnieku uzdevums. Tāpat nav ne K. Baloža, ne paša A. Aizsilnieka ieteikumu, kā šos trūkumus vajadzēja novērst. Arī tas nav vēsturnieku uzdevums, un šķiet, ka abu minēto zinātnieku domas šajā jautājumā atšķiras. Abu zinātnieku politisko uzskatu atšķirības var nojaust pēc korekti uzrakstīta teikuma: “Prof. K. Balodis, kas bija pazīstams kā viens no savā laikā Vācijā ievērojamās, tā sauktās katedras sociālisma skolas pārstāvjiem, nebija apmierināts ar valsts uzņēmumu aizstāšanu ar privāto iniciatīvu.”⁷⁸

2017. gadā izdotajā monumentālajā darbā “Latvijas tautsaimniecības vēsture”⁷⁹ aplūkojamais laika periods pārsniedz 100 gadus: sākot no Latvijas valsts priekšvēstures līdz pat mūsdienām (apmēram līdz 2015. gadam). Latvijas priekšvēsturei un pirmajam neatkarības periodam, kad dzīvoja un strādāja K. Balodis, veltīts ierobežots lappušu skaits. K. Balodis grāmatā pieminēts tikai vienu reizi, atzīmējot viņa starptautisko atzinību: “Starptautisku atpazīstamību ieguva arī latviešu izcelsmes zinātnieki, starp kuriem noteikti jāpiemin ķīmiķis Pauls Valdēns (1863–1957) un tautsaimnieks Kārlis Balodis (1863–1931).”⁸⁰

Dižgrāmatu klāstā noteikti ir jāiekļauj akadēmiķa Jāņa Stradiņa izcilā monogrāfija “Latvijas Zinātņu akadēmija: izcelsme, vēsture, pārvērtības”.⁸¹ K. Balodis tajā pieminēts deviņās lappusēs. Šī pētījuma kontekstā par interesantu atzīstama K. Baloža politiskās darbības sasaiste ar Kārli Ulmani (1877–1942). J. Stradiņa grāmatā ir teikts: “K. Ulmanis bija pirmais Latvijas politiķis, kurš zinātnei pievērsās no valsts viedokļa un zinātnes aprūpēšanu mēģināja pacelt valsts politikas, ne tikai augstskolu vai sabiedrisku iniciatīvu līmenī.”⁸² Un turpat tālāk kā zinātnes celmlauzis, kopā ar prof. Ernestu Felsbergu (1866–1928) ir minēts prof. K. Balodis, kurš “.. dedzīgi propagandēja “zinātnes politikas” un arī zinātņu akadēmijas nepieciešamību savās runās Saeimā un daudzos rakstos”⁸³. Tas nostiprina jau agrāk radušos jautājumu: kāpēc K. Balodis un K. Ulmanis neatrada viens otru un nekļuva sadarbības partneri? Abiem taču bija kopējs viedoklis ne tikai izglītības un zinātnes jautājumos, bet arī par tautsaimniecības teoriju un praksi plašā izpratnē. Abi uzskatīja, ka racionālā tautsaimniecībā saprātīgos samēros ir jākombinē valsts centralizēta vadība un privātā iniciatīva. Vienlaikus ir jāpastāv un jāveido gan valsts uzņēmumi (galvenokārt nozarēs, kur grūti izvairīties no dabiskiem monopoliem un nozarēs ar valsts un stratēģisku nozīmi), gan

arī privātie uzņēmumi (galvenokārt nozarēs, kur iespējama un lietderīga plaša decentralizācija). Abi uzskatīja, ka tautsaimniecībā ir jāļauj darboties tirgus mehānismiem, bet kontrolētās robežās, nepieļaujot pārmērīgu kapitāla un ienākumu koncentrēšanos mazas sabiedrības daļas īpašumā, lielākai sabiedrības daļai noslīdot zem tā sauktās vidusšķiras. Bet liktenis bija lēmis, ka K. Ulmanis bieži stāvēja pozīcijas galvgalī (Ministru prezidents), bet K. Balodis bija opozīcijā. Kāpēc?

Otra izceļamā doma ir paņemta no mūsdienām. J. Stradiņš raksta, ka kādreizējais ministru prezidents Valdis Birkavs (dz. 1942) "... ir aicinājis zinātniekus uz dialogu, lai kopā risinātu Latvijas saimniecības un kultūras stratēģiju... Atsaucība no zinātnieku puses pagaidām nav bijusi visai liela; valda skepse, apātija, varbūt nav spēju un vēlēšanās domāt valsts attīstības kategorijās, kā savulaik to darīja, piemēram, Pauls Valdens, Kārlis Balodis, Jūlijs Auškāps. Zinātnieki ir neticīgi un norūpējušies par sevi. Mums ir iekšēji jāsapurinās...".⁸⁴ Vai pēc 20 gadiem esam sākuši purināties?

Nākamajā J. Stradiņa dižgrāmatā — 2009. gadā izdotajā monogrāfijā "Zinātnes un augstskolu sākotne Latvijā"⁸⁵ K. Baloža vārds minēts sešās lappusēs. Pirmajā citējumā (27. lpp.) K. Balodis minēts kopā ar citiem zinātniekiem, J. Stradiņa vārdiem: "Pamazām radās arvien vairāk zinātnieku no latviešu vidus." Otrajā citējumā (29. lpp.) viņš kā Saeimas deputāts pielīdzināts "valstsvīram, kurš zinātni aplūkojis kā būtisku virzītājspēku mūsu "jaunsaimnieku" valstī". Trešajā citējumā (30. lpp.) J. Stradiņš raksta, ka izglītības ministrs prof. Jūlijs Auškāps (1884–1942, izglītības ministrs 1938–1940) uzskatījis K. Balodi par vienu no trim lielākajiem latviešu pārstāvjiem zinātnē un secinājis, ka "šie piemēri liecina par latviešu garīgo spēju vispusību, ka neesot zinātnes novada, kurā latvietis nespētu līdzdarboties". Akadēmiķis J. Stradiņš retoriski jautā "Vai par Latvijas simbolu — līdzās mākslai, kultūrai un folklo-

rai — varētu kļūt vietējā zinātnē" (34. lpp.), un atgādina, ka viens no tās simboliem varētu būt K. Balodis. Rakstot par Jelgavas ģimnāziju, J. Stradiņš neaizmirst pieminēt, ka to beidzis arī "tautsaimnieks Kārlis Balodis" (303. lpp.). K. Balodis minēts arī starp latviešu tautības profesoriem, ko Latvijas Universitātei devusi Tērbatas universitāte (466. lpp.).

Par Kārlī Balodi elektroniskajā vidē

Elektroniskajā vidē informāciju par K. Balodi var atrast elektroniskajos globālajos enciklopēdiskajos izziņas avotos, bibliogrāfiskajās datu bāzēs un bibliotēku katalogos.

Nav brīnums, bet varbūt, tieši otrādi, ir brīnums, ka apraksts par K. Balodi ir atrodams *Vikipēdijā* un *Wikipēdijā* lapās (attiecīgi latviešu un angļu valodā). Salīdzinot ar drukātajiem enciklopēdiskajiem izdevumiem, šajās, vispārīgajās enciklopēdijās ir salīdzinoši plašs K. Baloža publicēto darbu saraksts.

Vēl plašākas ziņas par K. Baloža zinātniskajām publikācijām var iegūt plašpieejas elektroniskajā bibliotēkā *WorldCat*⁸⁶ (avota dati ir mainīgi laikā, tiek analizētas dažādas kopas). 2019. gada 16. augustā *WorldCat* bija ziņas par 117 K. Baloža darbiem, kas publicēti vairākās valodās, un šo darbu bibliogrāfija⁸⁷. Publikāciju skaitā ir arī atkārtoti publicējumi un tulkojumi, bet ir zināms, ka savas dzīves laikā Balodis savus pārpublicētos darbus mēdzis pārstrādāt. Arī publikāciju nosaukumi dažkārt mainīti. Tāpēc patiesais K. Baloža publikāciju skaits joprojām ir neskaidrs un precīzas bibliogrāfijas izveidošana ir nākotnes uzdevums.

No 128 darbu kopuma, kuri analizēti *WorldCat*, 112 darbi publicēti vācu valodā, seši krievu valodā, četri latviešu valodā, trīs angļu un trīs poļu valodā. Piedāvātajā grafikā ir redzams, ka K. Baloža darbi visvairāk publicēti viņa dzīves laikā no 1880. gada līdz 1932. gadam, 1974. gadā, 1986. gadā. Laikposmā no 2010. līdz 2016. gadam

vairākas reizes ir atrasti K. Baloža darbu pārpublicējumi pēc autora nāves.

Worldcat ziņo, ka 1992. gadā publicēta grāmata par K. Balodi, visticamāk domāta 1993. gadā publicētā N. Balabkina un M. Šnepa "Kad Latvijā būs labklājības valsts". Saskaņā ar *Worldcat* informāciju, K. Balodis pieminēts vai viņam veltītas trīs publikācijas, taču zināms, ka to skaits ir daudz lielāks (nav minēti visi N. Balabkina un M. Šne-

pa-Šneppes darbi, nav ņemti vērā I. Brīvera raksti un 2013. gadā izdots K. Baloža darbu apkopojums latviešu valodā "Ievads tautsaimniecībā un ekonomiskā politika").

WorldCat publicē pārsteidzošu informāciju par Baloža darbu pieejamību mūsdienās. Apkopoti dati par vairāk kā desmit tūkstošiem bibliotēku, kas ir *WorldCat* biedri (1. tab., dati ir mainīgi laikā, konkrētie dati bija 31.07.2019).

1. tab. Kārļa Baloža darbu pieejamība bibliotēkās 2019. gada 31. jūlijā

Publikācijas nosaukums	Publikācijas veids	Laikposms	Izdevumu skaits	Izdevuma valoda	<i>WorldCat</i> biedru bibliotēku skaits, kur izdevumi atrodami
<i>Der Zukunftsstaat: Produktion und Konsum im Sozialstaat</i>	grāmata	1919–1920	19	vācu	184
<i>Palästina als jüdisches Ansiedlungsgebiet</i>	grāmata	1918–1919	11	trīs valodas	91
<i>Sowjet-Rußland</i>	grāmata	1920	7	vācu, angļu	62
<i>Der Zukunftsstaat; wirtschaftstechnisches Ideal und volkswirtschaftliche Wirklichkeit</i>	grāmata	1906–1927	9	vācu, krievu	59
<i>Die mittlere Lebensdauer in Stadt und Land</i>	grāmata	1899–1990	3	vācu	49
<i>Die Lebensfähigkeit der städtischen und ländlichen Bevölkerung</i>	grāmata	1897–2018	9	vācu	48
<i>K. Baloscha Latwijas nahkotne pee sliktas un pee labas waldibas</i>				latviešu	34
<i>Der Staat Santa Catharina in Südbrasilien by Kārlis Balodis</i>	grāmata	1892–2014	8	vācu, angļu	34
<i>Grundriss der Statistik; enthaltend Bevölkerungs-, Wirtschafts-, Finanz- und Handels-Statistik</i>	grāmata	1913	12	vācu	30
<i>Die mittlere Lebensdauer in Stadt und Land</i>	grāmata	1899–2017	8	vācu, angļu	27

Avots: *WorldCat*, <http://worldcat.org/identities/lccn-n98092743/>.

Svarīgāko darbu sarakstā *Worldcat* min:

- *Der Staat Santa Catharina in Südbra-silien*. Stuttgart, 1892.
- *Die mittlere Lebensdauer in Stadt und Land*. Leipzig, 1899.
- *Der Zukunftsstaat. Produktion und Konsum im Sozialstaat*. Stuttgart, 1898 (Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Berlin, 1919).
- *Die Sterblichkeit der Grosstädte*, 1903.
- *Sterblichkeit und Lebensdauer in Preussen*. Berlin, 1907.
- *Grundriss der Statistik enthaltend Bevölkerungs-, Wirtschafts-, Finanz- und Handels-Statistik*. Berlin, 1913.
- *Die Bevölkerungsbewegung der letzten Jahrzehnte in Preussen und in einigen anderen wichtigen Staaten Europas*. Berlin, 1914.
- *Palästina als jüdisches Ansiedlungsgebiet. Deutsches Komitee zur Förderung der jüdischen Palästinasiedlung*, 1918.
- *Sowjet-Rußland*. Verlagsgenossen-schaft Freiheit, Berlin, 1920.
- *Der Bankrott der freien Wirtschaft und die notwendigen Finanz- und Wirtschaftsreformen*. Jena, 1923.
- Veröffentlichungen (Auswahl).

Detalizēta K. Baloža publicēto darbu (ie-skaitot latviešu valodā izdotos) analīze atro-dama interneta vietnē *Virtual International Authority File (VIAF)*⁸⁸. Latvijas Nacionālā bibliotēka ir VIAF biedrs, tāpēc VIAF vietnē ir atrodami arī galvenie vēstures fakti par Kārļa Baloža dzīvi un darbību latviešu valodā un precīza bibliogrāfija (publikāciju pieraksti dažādos avotos atšķiras, tāpēc pareiza pie-raksta standarts ir noderīgs).

Virtual International Authority File viet-nē atrodami ieraksti par 49 publicēto Kār-ļa Baloža darbu vienībām. Avotā uzrādīti K. Baloža "līdzautori (partneri)": izdevniecī-bas, bibliotēkas un personas: Ludvigs Besers, Kārlis Ābele (1896–1961), Ādolfs Vēbers

(*Adolf Weber*), Kārlis Kautskis (*Karl Kautsky*, 1854–1938), Emīls Frankels (*Fränkel Emil*), P. Ezeriņš. Līdzautoru saraksts ir īss — izska-tās, ka K. Balodis labprātāk savus darbus rakstījis viens pats.

VIAF uzrāda galvenos K. Baloža darbu publicētājus, publikāciju skaitu (iekavās) un bibliotēkas un katalogus, kurās konkrētās publikācijas atrodamas:

- *Verlag von Dunker & Humblot* (19) — Nīderlandes Nacionālā bibliotēka; NUKAT⁸⁹ Varšavas universitātes bib-liotēkas centrs; ISNI⁹⁰ Latvijas Nacio-nālā bibliotēka;
- *Verlag von J. H. W. Dietz Nachf.* (9) — ISNI BIBSYS Polijas Nacionālā biblio-tēka; ISNI Latvijas Nacionālā biblio-tēka; NUKAT Varšavas universitātes bibliotēkas centrs; Izraēlas Nacionālā bibliotēka;
- "Freiheit" (5) — Zviedrijas Nacionālā bibliotēka; Vācijas Nacionālā bibliotē-ka; ISNI Latvijas Nacionālā bibliotē-ka;
- b.i. (5) ISNI — Latvijas Nacionālā bibliotēka;
- Kultūras Balss (4) — ISNI Latvijas Nacionālā bibliotēka;
- *J.H.W. Dietz* (4) — ISNI Nīderlandes Nacionālā bibliotēka;
- *Welt-Verlag* (3) — German National Library; ISNI Latvijas Nacionālā bib-liotēka;
- Autora izdevums (3) — ISNI Latvijas Nacionālā bibliotēka;
- *Djelo* (krievu valodā, senā druka) — (2) ISNI Latvijas Nacionālā bibliotēka;
- b.i. (krievu valodā) (2) — ISNI Latvi-jas Nacionālā bibliotēka;
- Izdaniye Vserossijskogo centraļnogo sojuza potrebiteļnih obščestv (1) — Čehijas Republikas Nacionālā biblio-tēka.

VIAF arī atrodamas ziņas par informācijas avotiem, kur tiešpīeejā atrodamas ziņas par K. Balodi:

- *ISNI* - 0000 0001 1589 3401 — apkopoti dati no VIAF; Vatikāna bibliotēkas (BAV), vācu *Deutch Nationalbibliothek* (DNB); Kongresa bibliotēkas/NACO (LC); Latvijas Nacionālās bibliotēkas (LNB), Čehijas Republikas Nacionālās bibliotēkas (NKC), Izraēlas Nacionālās bibliotēkas (NLI); Polijas Nacionālās bibliotēkas (NLP), *NUKAT*; Rietumšveices bibliotēku tīkla *RERO*; Zviedrijas Nacionālās bibliotēkas (*SELIBR*); *SUDOC* (*Système Universitaire de Documentation, France*); *Wikidata* (WKP); *NTA*;
- Wikipedia. https://de.wikipedia.org/wiki/Carl_Balold;
- Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/K%C3%A4rli_Balodis;
- Wikipedia. https://fr.wikipedia.org/wiki/K%C3%A4rli_Balodis;
- Wikipedia. https://gl.wikipedia.org/wiki/K%C3%A4rli_Balodis;
- Wikipedia. https://lt.wikipedia.org/wiki/Karlis_Balodis;
- Wikipedia. https://lv.wikipedia.org/wiki/K%C3%A4rli_Balodis;
- Wikipedia. https://ru.wikipedia.org/wiki/Balodis,_Karlis.

K. Baloža grāmatas joprojām tiek tirgotas. Tās tiek popularizētas *Amazon* tīklā. Arī 2003. gadā nodibinātais *ThriftBooks* grāmatu tirdzniecības tīkls piedāvā K. Baloža grāmatas (divu publikāciju astoņus eksemplārus), uzskatot tās par antikvārām kultūras vērtībām.

Arī šeit minētais elektronisko resursu saraksts nav izsmelošs. Tas nozīmē, ka interese par K. Baloža idejām arī mūsdienās nav zudusi.

Nobeigums

Šī raksta sagatavošanai veiktais nelielais pētījums par K. Baloža dzīves un darbības atspoguļojumu drukātajos un elektroniskajos enciklopēdiskajos resursos, datu bāzēs un katalogos liecina, ka neatkarīgi no attiek-

smes pret viņa paustajām idejām, K. Balodis ir atzīstams par izcilu personību ar pasaules mēroga nozīmi, par kura intelektuālo mantojumu interese nav zudusi arī mūsdienās.

Vienlaikus jāpiekrīt Balabkina/Šnepes grāmatā paustajai domai, ka daudzas viņa dzīves un darbības epizodes ir nepilnīgi izpētītas un rada jautājumus. Pārejot no viena datu avota uz otru, esošajā zināšanu kopumā par K. Balodi ir atrodami dažādi vēsturisko un statistisko faktu skaidrojumi. Piemēram, dažādi ir aprakstīti Baloža devums kartīšu sistēmas izveidošanā: lietoti jēdzieni “pārtikas kartītes”, “preču kartītes”, “ierobežotas pārtikas sadales sistēma”, “normētās sadales sistēma”. Dažkārt teikts, ka Balodis kartīšu sistēmu Vācijā tikai izstrādājis, citur — ka izstrādājis un Vācijā pirmo reizi ieviesis.

Dažādi tiek vērtēta K. Baloža kā iesācēja loma starpnozaru bilances metodes izveidošanā (ir pieminēta K. Baloža biogrāfijās pētnieku darbos, bet nav pieminēta enciklopēdiju ierakstos). Iespējams, pārliecība par K. Baloža lomu starpnozaru bilanču izveidošanā radusies no viņa biogrāfijas pētnieku apsvēruma, ka “Balodis saprata lauksaimniecības saikni ar citām saimniecības nozarēm. Šāda veida saimnieciskās kopsakarības ir matemātiski formulējis Hārvarda Universitātes lauksaimniecības profesors Vasilijis Ļeontjevs, kas ir modernās *input-output* analīzes metodes pamatlicējs.”⁹¹ Taču šī citāta turpinājums ir: “Vai viņš personīgi pazina Kārli Balodi, vai bija lasījis “Nākotnes valsti”, nav zināms.”

Enciklopēdiskajos resursos dažkārt tiek pieminēta K. Baloža loma Palestīnas valsts veidošanā un pirmo plānu sagatavošanā, bet gandrīz nekur, ieskaitot Krievijā izdotos enciklopēdiskos izdevumus, netiek pieminēta Baloža loma Krievijas tautsaimniecības perspektīvajā plānošanā (*GOELRO* plāna izveidošanā). Arī dati par Baloža publikāciju skaitu un to bibliogrāfiskie pieraksti atšķiras.

Dažkārt pārpratumus rada literārie jauninājumi. Piemēram, informācija par K. Baloža

darbību Brazīlijā ir maldinoša. Dažu autoru un enciklopēdiju norādes rada priekšstatu, ka K. Balodis Brazīlijā ir pavadījis vairākus gadus. Patiešām, latviešu koloniju dibināšana Brazīlijā ir prasījusi divus dzīves gadus, taču, kā atklāj viņa biogrāfijas pētnieki, viņš Brazīlijā bijis tikai divas reizes — 1889. gada septembrī–oktobrī un no 1890. gada jūlija līdz 1891. gada janvārim⁹².

Arī K. Baloža intelektuālā mantojuma izpēte ir tālu no pilnības, vairākos jautājumos ir nepieciešams viest lielāku skaidrību un papildinājumus. Nav vietas arī K. Baloža intelektuālā mantojuma pilnīgam noliegumam, jo nevar būt, ka publikācijās, kuras ārzemju zinātnieki pēta joprojām, nebūtu nekā tāda, kas varētu noderēt Latvijas zinātniekiem. Patiecoties N. Balabkina, M. Šnepa-Šneppes, I. Brīvera un citu K. Baloža ideju atbalstītāju pūlēm, izcilā latviešu ekonomista vārds savās mājās nav aizmirsts un liela daļa viņa biogrāfijas faktu un pausto ideju ir zināma. Tomēr vispusīga un objektīva viņa zinātniskā mantojuma izpēte ir tālu no pilnības. Arī jaunu tehnoloģiju ieviešana bibliotēku darbībā rada jaunas pētniecības iespējas. Piemēram, aizraujošs darbs varētu būt precīzas K. Baloža darbu bibliogrāfijas izveidošana. Darbu saturu izpēte (tostarp viņa aprēķinu analīze) varētu būt noderīga ekonomikas teorijas apguvē un ekonomisko likumu darbības izpratnē, bez kuras mērķtiecīga un efektīva tautsaimniecības vadība nav iespējama.

Ekonomistu foruma ziņojumā akadēmiķis J. Krūmiņš formulēja piecas īpašības, ko arī mūsdienās var mācīties un aizgūt no K. Baloža mantojuma:

- mērķtiecība, patstāvība, uzņēmība;
- starpdisciplināritāte darbībā un pētījumos;
- starptautiska sadarbība un darbība;
- Dzimtenes mīlestība;
- iestāšanās par savām idejām, to popularizēšana.

Savas uzstāšanās nobeigumā J. Krūmiņš atgādināja N. Balabkina un M. Šnepa grāma-

tas anotācijā teikto: “Grāmatā autori stāsta par Kārli Balodi — pasaules klases demogrāfu, ekonomistu futurologu un izcilu finanšu speciālistu. Viņa zinātniskais mantojums, cerams, lieti noderēs otrās Latvijas Republikas cēlājiem. Pakāpjoties uz Kārļa Baloža “pleciem”, latviešu ekonomisti kļūs redzami tālu pasaulē. Ja tikai spēs . . .”

Avoti un piezīmes

- ¹ Balabkins N., Šneps M. *Kad Latvijā būs labklājības valsts. Tautsaimnieks Kārlis Balodis*. Rīga: Zinātne, 1993, 161 lpp.; Šneps-Šnepe M. *Ņemci v Rossiji. Mjatežnij rod Ballodov meždu ņemcami, jevrejami i russkimi*. Moskva: Algoritm, 2011, 199.–270. lpp.
- ² *Latviešu konversācijas vārdnīca*. Rīgā: A. Gulbja apgādībā, 1927, 52. lpp. (1633–1634); N. Balabkina, M. Šnepa-Šneppes un I. Brīvera publikācijas, to skaitā rakstu krājumā: *Kārlis Balodis. Ievads tautsaimniecībā un ekonomiskā politika*. Kārļa Baloža darbu sakopojums. Mārupe: SIA “Drukātava”, 2013, 5.–6. lpp. Citos avotos minēto biogrāfisko datu precizitāte novērtēta pret šiem avotiem.
- ³ Par to rakstījis K. Baloža doktora disertācijā: Ballod C. *Der Staat Santa Catharina in Südbrasilien*. Inauguraldissertation der Philosophischen Fakultät der Universität Jena zur Erlangung der Doktorwürde. Stuttgart, J. B. Cottasche Buchhandlung, 1892, S. 6.
- ⁴ Balabkins, Šneps, op. cit., attiecīgi 39., 40. un 54. lpp.
- ⁵ Grāmatai ir četri izdevumi vācu valodā: Atlanticus. *Ein Blick in den Zukunftsstaat. Produktion und Consum im Sozialstaat*. Stuttgart: J. H. W. Dietz, 1898, 104 S.; Ballod K. [Atlanticus]. *Der Zukunftsstaat. Produktion und Consum im Sozialstaat*. 2-te vollst. umgearb. Aufl. Stuttgart: J. H. W. Dietz, 1919, 240 S.; Ballod K. [Atlanticus]. *Der Zukunftsstaat*.

- Produktion und Consum im Sozialstaat*. 3-te neubearb. Aufl. Stuttgart: J. H. W. Dietz, 1920, 284 S.; Ballod K. *Der Zukunftsstaat. Wirtschaftstechnisches Ideal und Volkswirtschaftliche Wirklichkeit*. 4-te vollst. neubearb. Aufl. Berlin: E. Laubische Verlagsbuchhandlung, 1927, 296 S.; un divi izdevumi krievu valodā: Atlantikus. *Gosudarstvo buduščego. Proizvodstvo i potrebnje v socialnom gosudarstve*. Predislovije Kautskogo K. Perevod s nemeckogo Grodzinskogo A., pod redakcijei s predislovijem Bernackogo M.V. 2-e izdaņije. Moskva: CPb. Kn-vo Delo, 1906, 12. lpp. + 170. lpp.; Ballod K. *Gosudarstvo buduščego*. Per. so 2-go soveršenno pererabotannogo izdaņija A. i I Rubinih. Predisl. J. Marxlevskogo (Karskogo). Serija Centrosujuza. Moskva: Gosudarstvennoje knigoizdateļstvo, 1921, X, 180 lpp.
- ⁶ Balabkins, Šneps, op. cit., 46. lpp.
- ⁷ Ibid., 4. lpp.; Brīvers I. Karl Ballod (Atlanticus) and his "Ein Blick in den Zukunftsstaat" from a contemporary point of view. *Humanities and Social Sciences: Latvia*. Rīga: University of Latvia, 2009, 1 (58): 69–81; Brīvers I. Kārlis Balodis (Atlanticus) un viņa "Nākotnes valsts" mūsdienu skatījumā. Grām.: *Konservatīva ekonomista skats uz cilvēkiem un pasauli XXI gadsimtā*. Rīga: Dobums, 2017, 111.–123. lpp.
- ⁸ Ballod C. *Die Lebensdauer der ländlichen und städtischen Bevölkerung und die mittlere Lebensdauer in Stadt und Land*. Berlin: Duncker und Humblot, 1898 (citēts no Balabkins, Šneps., op. cit., 53. lpp.).
- ⁹ Balabkins, Šneps, op. cit., 61. lpp.; 100 Latvijas personības: Nezināmais Balodis. *Latvijas Avīze*, 2005. g. 5. febr.
- ¹⁰ Balabkins, Šneps, op. cit., 9. lpp.
- ¹¹ Piemēram, Balodis K. *Latvijas izveidošana. Individuāla un sociāla Latvija*. Rīga: J. Treimanis, 1919, 24 lpp.
- ¹² Balodis K. *Latvijas nākotne pie sliktas un pie labas valdības*. Liepāja: LSDSP komiteja, 1920.
- ¹³ Balabkins, Šneps, op. cit., 55.–56. lpp.
- ¹⁴ Šneps-Šneppe, 2011, op. cit., 207.–210. lpp.
- ¹⁵ *Es viņu pazīstu*. Latviešu biogrāfiskā vārtnīca. Rīga: Biogrāfiskā arhīva apgāds, 1939, 563 lpp.
- ¹⁶ *WorldCat* ir vienots katalogs, kas apstrādā 72 000 bibliotēku kolekcijas 170 valstīs un teritorijās, kuras piedalās globālajā kooperatīvā *Online Computer Library Center*. To uztur *OCLC Online Computer Library Center, Inc. Wikipedia. WorldCat* uztur pasaulē lielāko bibliogrāfijas datubāzi. *WorldCat* ir dibināts 1967. g., pirmie ieraksti katalogā veikti 1971. gadā.
- ¹⁷ Balabkins, Šneps, op. cit., attiecīgi 43. lpp. un 56. lpp.
- ¹⁸ Besser L., Ballod K. *Smertnostj, vozrastnoi sostav i dolgovecnostj pravoslavnogo narodonaselenija obojogo pola v Rossii za 1851–1890 gg*. SPb, 1897; Ballod C. *Die mittlere Lebensdauer in Stadt and Land*. Leipzig, 1899; Ballod C. *Die Sterblichkeit der Größstaedte*. Internationales statistisches institut. IX Tagung. Berlin, 1903; Ballod C. *Bevoelkerungsbewegung der letzten Jahrzehnte in Preussen und in einigen anderen wichtigen Staaten Europas. Zeitschrift des Koen*. Preussischen Landesamts, 1914; Ballod C. *Quel maximum de population notre terre est elle en etat d'alimenter? Latvijas Universitātes Raksti*, IV burtnīca. Rīga, 1922 (no J. Krūmiņa ziņojuma forumā).
- ¹⁹ Balodis K. *levads tautsaimniecībā*. Rīga: Kultūras Balss, 1921; *levads tautsaimniecībā*. Otrs pārlabotais izdevums. 1924.
- ²⁰ Balabkins, Šneps, op. cit., 159.–164. lpp.
- ²¹ Ibid., 8.–9. lpp.
- ²² http://koknese.lv/kokneses_pagasta_vesture
- ²³ 100 Latvijas personības: Nezināmais Kārlis Balodis. *Latvijas Avīze*, 2005. g. 5. febr.

- ²⁴ Balabkins, Šneps, op. cit., 8. lpp.
- ²⁵ Ibid., 10. lpp.
- ²⁶ *Latvju Mazā enciklopēdija*, 2 sēj. Red. Dr. phil. Alfreds Bīlmanis. Rīga: Grāmatu draugs, 1932–1936, 199. lpp.
- ²⁷ *Konversācijas vārdnīca*. Pirmais sējums. Rīga: Rīgas Latviešu biedrības Ziņību komisija, 1906, 289.–290. lpp.
- ²⁸ *Latviešu konversācijas vārdnīca*. Rīgā: A. Gulbja apgādībā, 1927, 52. lpp. (1633–1634).
- ²⁹ *Es viņu pazīstu*, op. cit.
- ³⁰ *Latvijas padomju enciklopēdija*, 1. sēj. Rīga: Galvenā enciklopēdiju redakcija, 1981 (kop. izd. laiks 1981–1988).
- ³¹ *Latvijas padomju enciklopēdija*, 5.² sēj. Latvijas PSR. Rīga: Galvenā enciklopēdiju redakcija, 1984 (kop. izd. laiks 1981–1988).
- ³² *Sovetskaja Latvija. Latvijskaja sovetskaja enciklopedija*. Glavnij redaktor Jerans P. Rīga: Glavnaja redakcija enciklopedij, 1985.
- ³³ Ibid., 465. lpp.
- ³⁴ Ibid., 466. lpp.
- ³⁵ *Latvijas Enciklopēdija*. Rīga: SIA “Valērija Belokoņa izdevniecība”. 1. sēj., 2002, 927 lpp.; 2. sēj., 2003, 799 lpp.; 3. sēj., 2005, 799 lpp.; 4. sēj., 2007, 1023 lpp.; 5. sēj., 2009, 1009 lpp.
- ³⁶ *Latvijas Enciklopēdija*, 1. sēj., op. cit., 467. lpp.
- ³⁷ *Latvijas Enciklopēdija*, 2. sēj., op. cit., 396. lpp.
- ³⁸ *Lielā enciklopēdiskā vārdnīca*. Rīga: Jumava, 2003, 1147 lpp.
- ³⁹ Ibid., 106. lpp.
- ⁴⁰ *Kas ir Kas Latvijas biznesā*. Rīga: Izdevniecība Diena–Bonnier SIA, 1996; *Kas ir Kas Latvijas biznesā, politikā, zinātnē, valsts pārvaldē*. Rīga: Izdevniecība Diena–Bonnier SIA, 1997.
- ⁴¹ *Kas ir Kas*. Rīga: Who is Who, 2008.
- ⁴² *Latvieši un Latvija*. 1. sēj. — Latvieši, 527 lpp.; 2. sēj. — Valstiskums Latvijā un Latvijas valsts — izcīnītā un zaudētā, 559 lpp.; 3. sēj. — Atjaunotā Latvijas valsts, 479 lpp.; 4. sēj. — Latvijas kultūra, izglītība, zinātne, 816 lpp. Rīga: LZA, 2013.
- ⁴³ *Latvija un latvieši*. Rīga, LZA Baltijas stratēģisko pētījumu centrs, 2018.
- ⁴⁴ *Latvieši ...*, op. cit., 3. sēj., 342. lpp. Pirmavots: Balodis K. *Latvijas saimniecība pie spējīgas un nespējīgas valdības*. 2. izd. Rīga: P. Zālītes izd., 1931.
- ⁴⁵ Ibid., 340. lpp. Kā pirmavots norādīts: Balodis, 1919 (Latvijas izveidošana), op. cit.
- ⁴⁶ *Latvieši ...*, op. cit., 4. sēj., 167. lpp. Atsauce uz Balabkins, Šneps, op. cit.
- ⁴⁷ *Nacionālā enciklopēdija Latvija*. Rīga, Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2018, 862. lpp.
- ⁴⁸ *Sovetskij enciklopedičeskij slovarj*. Moskva, 1986, 105. lpp.
- ⁴⁹ *Demografičeskij enciklopedičeskij slovarj*. Moskva, 1985, 28. lpp.
- ⁵⁰ *Ekonomičeskaja enciklopedija. “Političeskaja ekonomija”*. Glavnij redaktor Rumjancev A. M. Moskva: Izdatelstvo “Sovetskaja enciklopedija”, 1972, 122. lpp.
- ⁵¹ Besser, Ballod, op. cit.
- ⁵² *Atlantikus. Marksizm ili teorija naivisšej proizvoditelnosti*. Pervod s ņemeckogo. Moskva: SPB, 1907.
- ⁵³ *Latvijas Universitāte ilustrācijās*. Rīga: Rīts, 1929.
- ⁵⁴ *Zinātne tēvzemei divdesmit gados 1918–1938*. Rīga: LU, 1938, 412 lpp.
- ⁵⁵ Ibid., 283. lpp.
- ⁵⁶ Balabkins, Šneps, op. cit., 9. lpp.
- ⁵⁷ *Latvijas Universitāte divdesmit gados 1919–1939*, 2. daļa. Mācības spēku biogrāfijas un bibliogrāfija. Rīga: LU, 1939, 648 lpp.
- ⁵⁸ Ibid., 1. daļa, Vēsturiskas un statistiskas ziņas par universitāti un tās fakultātem, 920 lpp. Par Dr. oec. h. c. piešķiršanu K. Balodim — 775. lpp.
- ⁵⁹ *Latvijas Universitāte. Kalendārs 1928–1929*. Rīga: a/s Valters un Rapa, 1928, 138 lpp. Ziņas par K. Balodi 111. lpp.
- ⁶⁰ Balabkins, Šneps, op. cit., 6. lpp.

- ⁶¹ Balabkins N. Carl Ballod: His “ZUKUNFTSSTAAT” and his place in independent Latvia. *Journal of Baltic Studies*, Summer 1973, 4 (2): 113–126.
- ⁶² Balabkins N. W. Der Zukunftsstaat: Carl Ballod's vision of a leisure-oriented socialism. *History of Political Economy*, 1978, 10 (2): 213–232. <https://doi.org/10.1215/00182702-10-2-213>.
- ⁶³ Balabkins, Šneps, op. cit. 9. lpp.
- ⁶⁴ Balabkins, Šneps, op. cit.
- ⁶⁵ Šneps-Šnepe, 2011, op. cit., 199.–270. lpp.
- ⁶⁶ Brivers, op.cit., 69–81; Brivers I. Karl Ballod (Atlanticus) and his “Ein Blick in den Zukunftsstaat” from a contemporary point of view. *11th ESHET Conference “Justice in Economic Thought”. Book of Abstracts*. Strasbourg, 2007; Brivers I. Karl Ballod (Atlanticus) and “Ein Blick in den Zukunftsstaat” from a contemporary point of view. *35th Annual Meeting of the History of Economics Society. Program of Sessions*. Toronto, Canada, 2008. <http://historyofeconomics.org/Conference08/papers/brivers.pdf>; Brivers, 2017, op. cit., 111.–123. lpp.
- ⁶⁷ *Kārlis Balodis...*, op. cit., 562 lpp.
- ⁶⁸ *20. gadsimta Latvijas vēsture, 2. daļa — Neatkarīgā valsts 1918–1940*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2003, 1022 lpp.
- ⁶⁹ *Ibid.*, 185. lpp.
- ⁷⁰ *Ibid.*, 201. lpp.
- ⁷¹ *Ibid.*, 211. lpp.
- ⁷² *Ibid.*, 381. lpp. Seko norāde uz grāmatu Zālīte P., Balodis K. *Latvijas agrārjautājums: Pirmais bezzemnieku apgādāšanas jautājums ar zemi. Kā paceļama zemkopība un vispārējā labklājība*. Rīga: 1931, 111 lpp.
- ⁷³ *20. gadsimta ...*, op. cit., 751. lpp.
- ⁷⁴ *Ibid.*, 753. lpp.
- ⁷⁵ Aizsilnieks A. *Latvijas saimniecības vēsture. 1914–1945*. Zviedrijā: Daugava, 1968, 983 lpp.
- ⁷⁶ *Ibid.*, 969. lpp.
- ⁷⁷ Atsauces uz K. Baloža darbiem ir atrastas 178., 217., 218., 339., 340., 373. lpp., bet saraksts var būt nepilnīgs.
- ⁷⁸ *Ibid.*, 218. lpp.
- ⁷⁹ *Latvijas tautsaimniecības vēsture*. Sastādītājs G. Krūmiņš. Rīga: Jumava, 2017, 1056 lpp.
- ⁸⁰ *Ibid.*, 34. lpp.
- ⁸¹ Stradiņš J. *Latvijas Zinātņu akadēmija: izcelsme, vēsture, pārvērtības*. Rīga: Zinātne, 1998, 711 lpp.
- ⁸² *Ibid.*, 105. lpp.
- ⁸³ *Ibid.*, 105.–106. lpp.
- ⁸⁴ *Ibid.*, 481. lpp.
- ⁸⁵ Stradiņš J. *Zinātnes un augstskolu sākotne Latvijā*. Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2009, 640 lpp.
- ⁸⁶ https://www.worldcat.org/search?q=Carl+Ballod&qt=results_page. Sk. 2019. g. 16. aug.
- ⁸⁷ https://www.worldcat.org/search?q=au%3ABalodis%2C+Carl%2C&fq=&dblist=638&start=41&qt=next_page. Sk. 2019. g. 16. aug.
- ⁸⁸ Virtual International Authority File. <https://viaf.org/viaf/5739885/>). Sk. 2019.g. 16. aug.
- ⁸⁹ NUKAT vienots Polijas zinātnisko bibliotēku katalogs, kas dibināts 1998. g. NUKAT dalībnieku skaits ir palielinājies no 27 bibliotēkām 2002. g. līdz 130 bibliotēkām 2013. g. jūnijā. NUKAT nodrošina informāciju par gandrīz visiem informācijas resursiem, kas atrodas Polijas zinātniskajās bibliotēkās.
- ⁹⁰ ISNI (*International Standard Name Identifier*) ir unikālu vienību, kas papildina mediju saturu (grāmatas, televīzijas programmas, laikrakstu un žurnālu rakstus), identitātes rādītājs (identifikators). To parasti veido 16 ciparu kombinācija.
- ⁹¹ Balabkins, Šneps, op. cit., 73. lpp.
- ⁹² *Ibid.*, 34. lpp.

Raksts ir recenzēts.
The article is peer-reviewed.

Par autoriem

Dr. oec., LZA īstenā locekle **Raita Karnīte** ir Latvijas Zinātņu akadēmijas Humanitāro un sociālo zinātņu nodaļas vadītāja un privāta pētniecības uzņēmuma EPC (Ekonomikas prognožu centrs) valdes locekle un vadošā pētniece. Veic pētījumus makroekonomikā, nozaru ekonomikā, darba ekonomikā u.c. Kopš 1992. gada vada Latvijas ekspertu grupas starptautiskos pētījumu projektos. Kopš 2004. gada ir Eiropas Dzīves un darba apstākļu uzlabošanas fonda Latvijas Nacionālā korespondenta ekspertu vadītāja.

Dr. oec., LZA īstenais loceklis **Oļģerts Krastiņš** ir ekonomists un statistiķis, Latvijas valsts emeritētais zinātnieks. Viens no matemātisko statistikas metožu iesācējiem Latvijā. Bijis Latvijas Universitātes mācībspēks. Ap 300 zinātnisko darbu autors un līdzautors. Mācību grāmatas "Statistika un ekonometrija" autors. Deviņdesmitajos gados pētījis un popularizējis dienas presē Kārļa Baloža dzīvi un devumu, ir viens no Latvijas Zinātņu akadēmijas Kārļa Baloža vārdbalvas iniciatoriem.

About the authors

Dr. oec., Full Member of the LAS **Raita Karnīte**, is the head of the Section of Humanities and Social Sciences of the Latvian Academy of Sciences and the member of the board and leading researcher of the private research institution EPC (Economic Prognosis Centre). Makes researches in macroeconomics, branch economics, labour economics etc. Since 1992, she has been leading Latvian group of experts the in international research project. Since 2004, she is the leader of experts of the Latvian National Correspondent of the European Foundation for Improvement of Living and Working Conditions.

Dr. oec. **Oļģerts Krastiņš**, full member of the LAS, economist and statistician, Latvian state emeritus scientist. One of the pioneers of mathematic statistical methods in Latvia. Has been a member of the teaching staff of the University of Latvia. Author and co-author of more than 300 scientific works, author of textbook *Statistics and econometry*. In the 1990s, studied the life and contribution of Kārlis Balodis and popularised it in press, is one of the initiators of Kārlis Balodis Prize of the Latvian Academy of Sciences.

ONCE MORE ABOUT KĀRLIS BALODIS: EVALUATIONS IN ENCYCLOPAEDIC PUBLICATIONS, STUDIES AND DATABASES

Raita Karnīte

raita@epc.lv

Oļģerts Krastiņš

okkrastins@gmail.com

Summary

Key words: *Kārlis Balodis (Carl (Karl) Ballod, 1864–1931), biography, encyclopaedias, researches, biographic databases, bibliographic databases*

On 14 December 2018, the Forum “Latvian State, Land and People — Retrospection into the Past with the View to the Future”, was held, which was dedicated to the lecture of the Latvian economist, statistician, demographer, politician and theologian, Professor of the University of Latvia, Kārlis Balodis at the National Theatre on 22 December 1918. It was organised by the Latvian Association of Economists in cooperation with the Latvian Academy of Sciences and the Luther Academy.

Kārlis Balodis was a person whose academic activity and ideas gained recognition and were implemented in Germany, Russia, Palestine, his works are being read also nowadays. Popularisers of Kārlis Balodis state that the ideas of K. Balodis can still be made use of when forming the future of Latvia, basing on effective national economy. Also, the members of the Forum wished that the scientific heritage of K. Balodis and its interpretation would be available more extensively and longer, therefore the idea arose of publication of a compilation of reports in the issue of autumn 2019 of *LZA Vēstis. A daļa* (Proceedings of the Latvian Academy of Sciences, Section A). This is dedicated to the academic lecture of K. Balodis “The Idea of Eternal Peace and Distribution of World Land among Nations” which he gave on the event of opening the Latvijas Augstskola (Latvian Institution of Higher Education, now — University of Latvia) on 29 September 1919. In this way the collection of articles about Kārlis Balodis was created, which is published in this issue.

In this article information about Kārlis Balodis and his publications has been summarised, and evaluation of his work as well as its reflection in encyclopaedic publications, scientific researches and biographic and bibliographic databases in Latvia and abroad.